

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР «МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ»

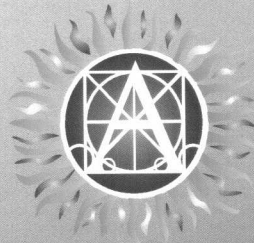
НАУКОВІ ЗАПИСКИ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

НАУЧНЫЕ ЗАПИСКИ

МАЛОЙ АКАДЕМИИ НАУК УКРАИНЫ

SCIENTIFIC NOTES

MINOR ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

СЕРІЯ
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

ВИПУСК 8

ЗМІСТ

Лісовий О. В. ВСТУПНЕ СЛОВО	11
РОЗДІЛ І. ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ – ПАРАДИГМА СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	13
Стрижак О. Є. ТРАНСДИСЦИПЛІНАРНІСТЬ НАВЧАЛЬНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА	13
Попова М. А., Кудляк В. М., Ладичук О. К. ОНТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ЕКСКУРСІЙ	28
РОЗДІЛ ІІ. ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНІЙ ПРОСТІР: МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТУВАННЯ, СТВОРЕННЯ, ФОРМУВАННЯ	38
Барвіцька Г. К., Храпач Г. С. ПРО ЗАСАДИ ЛІНГВІСТИЧНОГО КОРПУСУ ТЕКСТІВ І МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	38
Швець О. М. ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	49
РОЗДІЛ ІІІ. ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ ТА СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО- ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	61
Трохимчук І. М. ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ВИХОВАНOSTІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ЕКОЛОГІЇ	61
РОЗДІЛ ІV. ІННОВАЦІЙНІ МОДЕЛІ ПІДТРИМКИ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ	70
Зуєв М. І. ДОУНІВЕРСИТЕТСЬКА ПІДГОТОВКА ОБДАРОВАНИХ УЧНІВ В ЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЕРЖАВАХ	70
Дем'яненко В. Б., Серезников О. М. СУЧАСНИЙ СТАН ПРОБЛЕМИ АКТИВІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ	80

Єнотаєва Л. Є., Володченко А. Є.	91
ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ ВИХОВАНЦІВ У КОНТЕКСТІ СУБ'ЄКТНО-ВЧИНКОВОЇ ПАРАДИГМИ	
Савченко І. М., Олійник Р. О.	99
ПРОЕКТНІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В СИСТЕМІ МАН	
Тропіна І. В.	108
ПОСИЛЕННЯ РОЛІ ОСВІТИ У ПОПЕРЕДЖЕННІ ТА ЗАПОБІГАННІ ЗЛОЧИНІВ ЕКОНОМІЧНОЇ СПРЯМОВАНОСТІ	
РОЗДІЛ V. ПСИХОЛОГІЯ ОБДАРОВАНОСТІ. АКТИВНІСТЬ СУБ'ЄКТА В РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ	123
Гнидюк О. М.	123
ВИЯВЛЕННЯ ДІТЕЙ З ОЗНАКАМИ ОБДАРОВАНОСТІ ЯК НАПРЯМ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ	
Кириленко С. В., Кіян О. І.	133
ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ УРОК У СИСТЕМІ STEM-ОСВІТИ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ СЕГМЕНТИ	
Кудикіна Н. В., Романенко Л. В.	146
ІСТОРИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ	
Кузнєц Д. В.	158
ВПЛИВ ГЕНДЕРНОГО ЧИННИКА НА РОЗВИТОК ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ	
Лавриченко Н. М.	168
«УРОКИ» УСПІШНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЗА РОБЕРТОМ СТЕРНБЕРГОМ	
Ростока М. Л.	181
КОМПЕТЕНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОБЛІКОВЦІВ З РЕЄСТРАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКИХ ДАНИХ	
Рунковська Л. М.	192
ЗНАЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ В РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ	
Ткачук І. О.	203
БРОВАРСЬКЕ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНЕ ОБ'ЄДНАННЯ – ТЕРИТОРІЯ РОЗВИТКУ УСПІШНОГО ВИПУСКНИКА – МАЙБУТНЬОГО ПРОФЕСІОНАЛА	

Чопенко Ю. Ю.	213
БАТЬКИ ЯК СУБ'ЄКТИ СТВОРЕННЯ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ РОЗВИТКУ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ	
РОЗДІЛ VI. STEM – СВІТ ІННОВАЦІЙНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ	
Войтків Г. В.	223
РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ УЧНІВ ЗАСОБАМИ STEM-ОСВІТИ	
Гончарова Н. О., Патрикєєва О. О.	231
УПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ ОПИТУВАННЯ НАУКОВО- ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ОІППО)	
Гуз К. Ж.	240
STEAM-ОСВІТА І ЖИТТЄСТВЕРДНИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ОБРАЗ СВІТУ УЧНІВ: ЩО СПІЛЬНОГО?	
Михайлова О. В.	250
ЦІННІСНА ПАРАДИГМА В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ШКОЛИ: ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМ, МЕТОДІВ, ТЕХНОЛОГІЇ STEM-ОСВІТИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЗА ПРИНЦИПОМ «STEM LEARNING IS EVERYWHERE»	
Патрикєєва О. О., Лозова О. В., Горбенко С. Л.	260
НОВІТНІ ПІДХОДИ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ОСВІТИ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ	
Чернецький І. С., Пащенко Є. Ю., Шаповалов Є. Б., Шаповалов В. Б., Шаповалова І. М.	267
ЗАСТОСУВАННЯ ОНТОЛОГО-КЕРОВАНОГО ПІДХОДУ В НАУКОВОМУ АСПЕКТІ STEAM-ОСВІТИ	
Атамась А. І.	281
ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ЛАБОРАТОРІЙ В ЕНЕРГЕТИЧНІЙ ОСВІТІ	
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	291
КОНТЕНТ	295

концепция всеукраинского научно-педагогического проекта «Интеллект Украины», которая направлена на обучение и воспитание академически способных и одаренных детей в дальнейшем формировании интеллектуальной, высокообразованной элиты Украины.

Ключевые слова: идентификация, дивергентность, конвергентность, когнитивное развитие, критическое мышление, полифункциональность, STEM-образование, субъект-субъектные отношения, коммуникативность.

Svetlana Kirilenko, Olga Kiyan. Multifunctional lesson in the system STEM-education: theoretical and methodological and methodical segments.

In the article the modern lesson was shown as multifunctional, multidimensional phenomenon in the educational process, the result of creative search of pedagogical innovations in education, mastery of knowledge, skills, skills for effective interaction with society and ways of their implementation development of model education STEM system. The concepts nationwide Scientific-pedagogical project «Intelligence Ukraine», aimed at training and education of gifted and talented children in the future intellectual formation, highly cultured elite of Ukraine.

Keywords: identification, divergency, convergence, cognitive development, critical thinking, multifunctional, education STEM system, subject - subject relations, communicative.

УДК 371

Кудикіна Н. В., Романенко Л. В.

ІСТОРИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СІЛЬСЬКОЇ ШКОЛИ УКРАЇНИ

У публікації висвітлено становлення та історичні трансформації сільської школи України (на прикладі школи с. Копачів Київської обл.) через персональний внесок окремих педагогів у творчу діяльність Копачівської

школи: священника о. Никифора – засновника Копачівської церковнопарафіяльної школи, С. Х. Чавдарова – організатора зі створення нової сільської школи на початку XIX ст., М. О. Лукаша – видатного українського поета, прозаїка, лексикографа та вчителя, А. П. Романенка – творця цінностей сучасної сільської школи та ін.

Ключові слова: *Історичні трансформації сільської школи, церковнопарафіяльна школа, земська школа, семирічна трудова школа, середня школа, восьмирічна школа, загальноосвітня школа I-II ступеня.*

Постановка проблеми. XXI століття висуває нові вимоги до цілей, завдань, змісту, організації шкільної освіти в Україні. Це пояснюється глобалізаційними процесами, прагненням нашої країни увійти до Європейського Союзу, зміною світоглядних позицій та ціннісних орієнтацій суспільства. Сучасна освіта, ґрунтуючись на загальнолюдських цінностях та перевірених часом принципах гуманізму та демократії, потребує подальшого реформування. Водночас якісне здійснення цього процесу неможливе без розгляду українського шкільництва в історичній площині, особливо це стосується освітньої діяльності в сільській місцевості XIX ст. – XXI ст., адже досвід того часу дозволяє краще осмислити сучасні процеси розбудови початкової школи в українському селі.

Україна має багату і самобутню історію сільської шкільної освіти, яку висвітлено в окремих наукових працях. Аналізом досліджень та публікацій доведено, що розвиток шкільництва на селі в Україні, та передусім початкової школи, у другій пол. XIX – поч. XX ст. відбувався під впливом російського законодавства.

Робота початкової школи з 1864 року регламентувалась «Положенням про початкові народні училища». До початкових народних училищ належали елементарні школи всіх відомств (церковнопарафіяльні, міністерські, земські,

залізничні і ін.), міські і сільські, ті, що утримувались казною, товариствами або приватними особами).

Згідно з цим положенням початкові народні училища дозволялось відкривати органам місцевого самоврядування (земствам, містам), товариствам і приватним особам. Запроваджувались колегіальні органи керівництва школами – повітові і губернські училищні ради, що свідчило про певну демократизацію освіти. Зазвичай хлопчики та дівчатка навчались в окремих школах, а коли для цього не було належних умов, дозволялось спільне навчання дітей різної статі.

Учителями працювали церковнослужителі (священники, дяки) або світські особи. При цьому училищні ради через видачу спеціальних посвідчень контролювали моральність і благонадійність учителів із кола світських осіб. Згідно з «Положенням про початкові народні училища» вчителями початкових народних шкіл могли бути і жінки.

У Російській імперії на кінець XIX століття перше місце за кількістю шкіл посідала Київщина, проте хоч вона і стала центром поширення шкільної освіти по всій державі, якість навчання у народних школах була низькою. Особливо примітивну освіту давали церковнопарафіяльні школи, які становили у 1900 році 80% усіх початкових шкіл. Вони існували на кошти пожертв парафіян. Навчання тут обмежувалося читанням слов'янською і російською мовами,

Історію шкільництва в містах і селах Київщини XIX ст. висвітлено в монографії В. Перерви [8]. Минуле та сучасне української школи Київщини досліджував І. Лікарчук [3]. Вітчизняні дослідники О. Сухомлинська, Л. Березівська, Л. Бондар, Н. Дічек, Л. Пироженко, Т. Самоплавська, Т. Філімонова у своєму доробку проаналізували педагогічні погляди та висвітили внесок в українську педагогіку 163 вітчизняних освітньо-культурних діячів, серед них і тих, хто працював у сільських школах Київщини [4].

Проаналізувавши історіографію досліджуваного питання, ми дійшли висновку, що серед інших проблем неповно висвітлено питання про історичні трансформації сільської школи України.

Метою статті є розкриття історичного процесу змін сільської школи України (на прикладі школи села Копачів Київської обл.).

У викладі основного матеріалу маємо зазначити, що село Копачів має довгу історію, в основних рисах характерну для багатьох сіл України. Воно розташоване в Обухівському районі на Київщині. Перша писемна згадка про це поселення датується 1112 роком. Згідно з соціально-культурними особливостями того часу осередком духовного та освітнього життя с. Копачева був Свято-Іллінський храм, споруджений 1784 року. Саме при ньому з'явилася і перша в ХХ ст. постійно діюча церковнопарафіяльна школа. Її було відкрито 1861 року настоятелем Іллінського храму о. Григорієм Лукичем Заржецьким, якому на той час було понад 50 років. У копачівській парафії він служив довгих 35 років, тобто понад третину століття, і був досвідченим наставником у школі. Документи відзначають ті якості пастиря, котрі необхідні наставнику приходської школи: «Чтение, пение и катехизис знает очень хорошо. Поучения читает прихожанам из печатных книг». Відкрита священиком школа спочатку розташовувалась у споруді волосного правління і за його наставництва не мала окремого приміщення.

Із 1872 року місцевою школою став опікуватися інший священик – о. Дмитрій Олексійович Пашковський. За його наставництва місцева школа перестала працювати в одному з селянських будинків. Про шкільну діяльність пастиря документи деталей не повідомляють, проте відомо, що кількість учнів у цей час стала меншою. Згодом же школа і зовсім занепала, друге її відродження пов'язане з настоятельством нового священика Іллінського храму с. Копачева о. Никифора Федоровича Пожарського, який прибув до села 1884 року і цього ж року відновив заняття в школі. Саме тому частина документів 1884 року називають роком заснування Копачівської церковнопарафіяльної школи, хоча реально це була її своєрідна

трансформація. Новий священик мав досвід професійної педагогічної діяльності, оскільки до прийняття сану починав свій трудовий шлях звичайним сільським учителем на рідній для нього Черкащині. Чимало було у шкільного наставника і особистого досвіду у вихованні та навчанні підростаючого покоління.

Здобутий педагогічний досвід о. Никифор активно реалізовував у Копачеві. Школа процвітала, в єдиному першому класі навчалося до 96 учнів. Зрозуміло, що така старанність пастиря і педагога не залишилась поза увагою представників церковної влади. Від імені київських митрополитів різного часу о. Никифор був нагороджений набедреником, скуфією та камилавкою. Далі про священика і педагога було повідомлено до Санкт-Петербурга і о. Никифору було вручено письмове благословення та золотий нагрудний хрест від імені Священного Синоду Російської Православної Церкви. І хоча школа й надалі не мала власного приміщення – заняття відбувалися в приміщенні сільської управи – ця сторінка шкільництва була однією з яскравіших у історії освіти села.

Дореволюційним наставником школи с. Копачева був також священик о. Миколай Феофілович Захарієвич. Він прибув до копачівської парафії 1912 року ще зовсім молодим пастирем, а тому не встиг до початку революційної доби розгорнути освітню діяльність. Утім, школа продовжувала функціонувати, проте більше за інерцією – число учнів скоротилося на третину.

Довгий час приходський навчальний заклад с. Копачева не мав ні окремого приміщення, ні стабільного матеріального забезпечення. У перші десятиліття існування школи документи взагалі не згадують про якісь громадські дотації школі – відповідна графа у клітових відомостях порожня. Унаслідок цього 1884 року школу довелося відроджувати знову. І з цього часу навчальний заклад вже стабільно фінансувався мирянами, котрі щороку асигнували на потреби школи по 75 крб. Напередодні ж Першої світової війни у школи вже було кілька джерел надходжень. Наприклад, навіть у воєнному

1915 році миряни зібрали для потреб школи традиційних 75 крб. і ще 390 крб. було асигновано Київською єпархіальною училищною радою. Напередодні війни миряни спорудили для школи й окреме приміщення.

Поступово зростала і кількість учнів. У 1864 році в школі навчалося 20 хлопчиків і 10 дівчаток. Після повторного відродження станом на 1906 рік у першому класі Копачівської школи навчалося 80 хлопчиків і 16 дівчаток [1, с. 376–377].

1912 року в селі було відкрито і земську школу, проте вона діяла лише кілька років. Завідував земською школою Іван Митрофанович Іващенко, вчителювала його дружина. У земській школі навчалися 3-4 роки, налічувалось до 70 учнів, грамоті їх вчили вчителі, а Закону Божому – священник.

До школи приймали в основному хлопчиків багатих селян. Навчання починалося з 1 жовтня, закінчувалося у травні наступного року. Серед учителів земської школи було молоде подружжя Рябокони́в – Трифон Фокович та Якилина Іванівна. Вони оселилися в Копачеві і працювали в школі після революції. Якилина Іванівна навчала учнів 1-3 класів до 1946 року. Трифон Фокович, окрім досконалого володіння предметом, був ще й добрим садівником і на своїй садибі мав великий сад, де вирощував сортові фруктові та ягідні культури. На той час його сад був серед кращих у навколишніх селах [1, с. 53–54].

У роки революції та громадянської війни працювала трудова початкова школа, яка протягом 2-3 років стала семирічною. У перші роки радянської влади в школі налічувалося понад 220 учнів. У 1919–1922 рр. велику організаторську роботу із створення нової школи провів тодішній учитель, директор школи Сава Христофорович Чавдаров.

Молодий учитель брав активну участь у громадсько-політичному житті села. Певний час займався культурно-масовою роботою на селі і навіть керував драматичним гуртком у сільському клубі. Разом із учителями та активістами села ставив п'єси українських драматургів, зокрема п'єсу

Т. Шевченка «Назар Стодоля». Копачівці обирали С. Х. Чавдарова депутатом сільської ради. Надалі Сава Христофорович викладав у школах м. Василькова Київської області українську, російську, латинську мови та суспільствознавство, політекономію в торгово-промисловій школі, був інспектором сільських шкіл Київського окружного відділу народної освіти (1926 р.–1929р.).

Нині С. Х. Чавдаров широко відомий як автор наукових праць із історії педагогіки, підручників з педагогіки, української мови для I–IV класів, методичних посібників [12, с. 336–341]. На фасаді сучасної школи с. Копачів розташована пам'ятна дошка колишньому вчителю, видатному діячеві науки України – Чавдарову Саві Христофоровичу – ученому, педагогу, дидакту, методисту початкової і середньої освіти, професору (1939 р.), заслуженому діячеві науки Української РСР (1943р.), член-кореспонденту АПН РРФСР (1947 р.), директору Науково-дослідного інституту педагогіки УРСР (1944–1956 рр.).

Із 1925 року у Копачівській семирічній трудовій школі навчалися не лише діти села Копачева, а й навколишніх сіл (Великої і Малої Вільшанки, Бугаївки, Гудимової Слободи). У школі працювало 12 учителів. У селі проводилась велика робота з ліквідації неписьменності. Навчання з неграмотними селянами велося вечорами у школі та на кутках.

25 липня 1930 року ЦК ВКП(б) прийняв постанову «Про загальне обов'язкове навчання». В Україні, як і в інших республіках СРСР, розпочалася масова кампанія під назвою «всенародний похід за загальне навчання (всеобуч)». Кількість класів та їх наповнення учнями у Копачівській школі у цей період помітно зростала. До 1940–1941 рр. навчанням було охоплено близько 340 учнів. Їх навчали 16 учителів, з яких 3 мали вищу освіту. З 1939 року семирічна школа стала середньою.

У 1939–1940 роках учителював у Копачівській школі Микола Олексійович Лукаш (учитель іноземних мов). Його й зараз пам'ятають сільські вчителі-ветерани О. М. Цибко, М. Ф. Буцько, з ним товаришував

письменник-перекладач Б. М. Дзюба. Про Миколу Олексійовича цікаво й докладно розповідають його друзі й знайомі у книзі «Наш Лукаш», яка вийшла друком 2009 року (м. Київ, Видавничий дім «Києво-Могилянська академія»). Микола Олексійович послуговувався більше ніж двадцятьма мовами, серед них українська, російська, білоруська, німецька, англійська, французька, іспанська, італійська, грецька, польська, угорська, чеська, словацька, болгарська, словенська, датська, португальська та інші. З 1953 року Микола Лукаш відомий як перекладач низки шедеврів світової літератури (роман «Перший удар» А. Стіля, «Фауст» Й. В. Гете, «Пані Боварі» Г. Флобера, «Овеча криниця» та «Собака на сні» Лопе де Вега, «Декамерон» Дж. Бокаччо, поезії Ф. Гарсія-Лорки, Ф. Шіллера, Г. Гайне, Р. Бернса, Г. Аполлінера) [7]. У 1988 році Держкомвидав УРСР і Спілка письменників України присудили Миколі Олексійовичу Лукашу за кращий художній переклад Літературну премію імені Максима Рильського. Нині українські школярі мають змогу читати в перекладах Миколи Лукаша ці твори, що промовисто засвідчує визначне місце Миколи Лукаша в історичній трансформації Копачівської школи.

У 2009 році з нагоди 90-річчя видатного поета, прозаїка, лексикографа і просто вчителя поруч з Дошкою пам'яті С. Х. Чавдарову на фасаді Копачівської школи з'явилась і Дошка видатному діячеві України – Миколі Олексійовичу Лукашу.

Під час німецької окупації навчання не проводилося. Після звільнення села від окупантів навчання в школі розпочалося з січня 1944 року. Школа до 1953 року була семирічною, а з вересня 1953 року середньою. Кількість учнів зросло до 383. Навчали їх 18 учителів.

У 1961 році у зв'язку зі зменшенням контингенту дітей у селі школа реорганізована у восьмирічну. Так у 1967 році у школі було 8 класів-комплектів, в них навчалося 204 учні, викладали 14 учителів, з яких 7 мали вищу освіту. Традиційно для України школа була і залишається загальноосвітнім та духовним центром села. У повоєнні роки в Копачеві її

директорами були: Яків Якович Устименко, Павло Степанович Петренко, Григорій Васильович Цибко, Петро Михайлович Бобир, Тетяна Вікторівна Бондаренко, Галина Іванівна Басок, Анатолій Павлович Романенко.

Дещо детальніше роботу директора школи висвітливо через організаційно-педагогічну діяльність Романенка Анатолія Павловича, котрий віддав збереженню та розвитку освітнього закладу в селі Копачів 25 років. За час, коли він очолював школу, створено стадіон, тренажерний комплекс, майстерні, їдальня, комп'ютерний клас, санітарно-гігієнічні споруди тощо. Анатолій Павлович завжди піклувався про підвищення професійної компетентності педагогічного колективу, крім традиційної методичної роботи та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, він налагодив наукову співпрацю вчителів школи з кафедрою початкової освіти Київського міжрегіонального інституту удосконалення вчителів ім. Б. Д. Грінченка (нині Київський університет імені Бориса Грінченка) за темами «Формування здоров'язбережувального середовища навчального закладу» (науковий керівник Ващенко О. М.) та «Ігрова діяльність молодшого школяра у позаурочному навчально-виховному процесі» (науковий керівник Кудикіна Н. В.). Результатом науково-методичної співпраці стали нароби: дві монографії [5, 6], авторська навчальна програма, навчально-методичні посібники [2, 11, 12], зошити-посібники з грифом МОН України [9, 10]. Протягом десяти років лабораторія сільської школи Інституту педагогіки АПН України на базі Копачівської загальноосвітньої школи I-II ступеня здійснювала низку експериментальних досліджень: «Організація профільного навчання у сільських загальноосвітніх закладах» (кер. Іванюк Г. І.); «Управління освітнім середовищем сільської малокомплектної школи» (кер. Мелешко В. В.); «Екологізація навчально-виховного середовища загальноосвітнього закладу» (кер. Романенко Л. В.); «Формування професійного інтересу майбутнього фахівця» (кер. Романенко Л. В.) [3]. У цей час Анатолій Павлович був науковим кореспондентом Інституту педагогіки АПН України, його доробком є близько двадцяти наукових статей та тез про

хід наукових досліджень, за що у 2008 році був нагороджений Грамотою Головного управління освіти Київської державної адміністрації та у 2009 році Грамотою Інституту педагогіки АПН України. Він створював сприятливі умови для всебічного професійного зростання педагогів сільської школи (відвідування авторських курсів, отримання першої та другої вищої освіти, навчання в аспірантурі, захист кандидатської дисертації тощо), бо був переконаний, що тільки високоосвічений, активний, творчий педагог спроможний виховати освічену, активну, творчу особистість.

Анатолій Павлович Романенко чверть століття обіймав посаду директора школи і щоденно формував цінність школи через цінність її педагогів. Своє надбання – Копачівську школу він бережливо передав до рук свого наступника Шимоненко Ніни Борисівни. На сьогодні в школі навчається 42 учні, з ними працюють 13 учителів: 12 із вищою освітою, 1 із середньою спеціальною освітою; з них 4 учителя мають звання «Старший вчитель», 4 – вищу кваліфікаційну категорію, 2 – другу кваліфікаційну категорію, 6 – кваліфікаційну категорію «спеціаліст». Педагогічний та учнівський колективи на сьогодні тісно співпрацюють з Центром культури та історії Київської Русі «Парк Київська Русь» над спільним культурно-просвітницьким проектом «Без минулого немає майбутнього», метою якого є усвідомлення ролі культури України в світовій культурі.

Висновки. Аналіз історико-педагогічних матеріалів за темою публікації свідчить про те, що історичні трансформації сільської школи України прямо залежать від соціально-культурної ситуації в селі, від загальних процесів розвитку освіти в Україні, цінність школи визначається професійною компетентністю вчителя, що в наш час підсилюється її зв'язками з педагогічною наукою.

Список використаної літератури

1. Глущенко І. Л. Село барвінкове / І. Л. Глущенко / – К. : Задруга, 2013. – 204 с.

2. Екологізація навчально-виховного середовища освітнього закладу: навч.-метод. посібник / Н. В. Кудикіна, Л. В. Романенко, К. А. Романенко та ін. – О. : Обухів. друк. 2010. – 208 с.
3. Заклади освіти Київщини: минуле і сучасне / за ред. І. Л. Лікарчука. – К. : Вид. О. М. Ешка, 2003. – 462 с.
4. Інститут педагогіки АПН України 80. – К. : Педагогічна думка, 2006. – 458 с.
5. Кудикіна Н. В. Ігрова діяльність молодших школярів у позаурочному навчально-виховному процесі: монографія / Надія Василівна Кудикіна. – Київ : НМЦВД КУ імені Бориса Грінченка, 2003. – 270 с.
6. Кудикіна Н.В. Теорія ігрової діяльності дітей: монографія / Н.В. Кудикіна // Київ: НМЦВД КУ імені Бориса Грінченка, 2012. – 235 с.
7. Новикова М. Микола Лукаш: Міф та антиміф / Марина Новикова / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com/library/read.asp?id=7548>
8. Перерва В. С. Історія шкільництва в містах і селах Київщини ХІХ ст. / В. С. Перерва. – Біла Церква : Вид. О. Пшонківський, 2008. – 672 с.
9. Романенко Л. В. Безпека життєдіяльності: посібники-зошити для учнів 1–4 класів / О. Ващенко, Л. Романенко та ін. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2010. – 208 с.
10. Романенко Л. В. Основи здоров'я : посібники-зошити для учнів 1–4 класів / О. Ващенко, Л. Романенко. – Кам'янець-Подільський : ФОП Сисин О. В., 2012. – 268 с.
11. Романенко Л. В. Рухливі ігри в початковій школі / О. М. Ващенко, Н. В. Кудикіна, Т. І. Люріна, Л. В. Романенко – К. : Навчальна книга, 2002. – 78 с.
12. Романенко Л. В. Фізкультурно-оздоровчі заходи в режимі навчального дня молодшого школяра: Навчально-методичний посібник/ О. М. Ващенко, В. М. Єрмолова, Л. І. Іванова, О. І. Операйло, Л. В. Романенко; за заг. ред. Е. В. Белкіної. – Кам'янець-Подільський : Абетка, 2003. – 192 с.

13. Українська педагогіка в персоналіях: У 2 кн.: Навч. посібник / за ред. О. В. Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 552 с.

Надежда Кудыкина, Людмила Романенко. Историческая трансформация сельской школы в Украине.

В публикации отражено становление и исторические трансформации сельской школы Украины (на примере школы с. Копачов Киевской обл.) через персональный вклад отдельных педагогов в творческую деятельность Копачовской школы: священника о. Никифора – основателя Копачовской церковноприходской школы, С. Х. Чавдарова – организатора и создателя новой сельской школы в начале XX ст., Н. А. Лукаша – величайшего украинского поэта, прозаика, лексикографа и учителя, А. П. Романенко – творца ценностей современной сельской школы.

Ключевые слова: *Исторические трансформации сельской школы, церковноприходская школа, земская школа, семилетняя трудовая школа, средняя школа, восьмилетняя школа, общеобразовательная школа I-II ступени.*

Nadiia Kudykina, Liudmyla Romanenko. Historical transformation of village schools.

The publication explains the historical formation and transformation of village schools in Ukraine (school in village Kopachiv, Kiev region as a role model), through the personal contribution of some teachers in creative activities of Kopachivsky school: priest Fr. Nikifor – creator of Kopachivsky parish school, S.Kh. Chavdarova – creating organizer of a new village school at the beginning of XXI century., M. O. Lukash - famous Ukrainian poet, writer, teacher and lexicographer, A. P. Romanenko - the creator of the modern values of village schools and others.

Keywords: *Historical transformation of village schools, parish schools, village schools, seven-year labor school, high school, eight-year school, school of I-II degree.*